

Pavao Žitko^{1*}

Stota godišnjica prve publikacije “Opće psihopatologije” Karla Jaspersa

Prilika za analizom evolucije njegove filozofske misli s naglaskom na razdoblje od prvih psihopatoloških djela do publikacije “Opće psihopatologije”

SAŽETAK

Prikaz evolucije filozofske misli Karla Jaspersa ima obvezu krenuti od njegovih djela isključivo medicinske tematike u potrazi za elementima egzistencijalnih promišljanja o neiscrpnosti ljudskog bića. Nastojanja ovog osvrta orijentirana su k individualizaciji takve vrste elemenata koji su postupno doveli do formulacije jednog od institucionalnih filozofskih stajališta suvremene zapadnoeuropske misli. Ovaj znanstveni članak odgovara, stoga, na pitanja o Jaspersovu prelasku s prirodno-znanstvenog pristupa medicinske struke na filozofsko obrazlaganje ljudskog bivstvovanja i to preko analize njegovih djela publiciranih do prvog izdanja “Opće psihopatologije” davne 1913. godine. Korištenje sukcesivnih izdanja istog djela, kao i lektura određenih naslova isključivo filozofske tematike omogućuju nešto detaljniji pristup esencijalnim konceptima filozofije egzistencije ovog njemačkog autora.

Ključne riječi: hrvatski jezik: psihopatologija, Karl Jaspers, filozofija egzistencije, bitak
njemački jezik: Psychopathologie, Karl Jaspers, Existenzphilosophie, Sein

Uvod

Čovjek je uvijek više od onog što se o njemu može spoznati.²

Karl Jaspers

¹ Suradnik na katedri teorijske filozofije pri Sveučilištu u Perugi (Italija); filozofiju diplomirao 2009. na Sveučilištu u Pisi, 2012. magistrirao na istoimenom sveučilištu na temu koncepta šifre u filozofiji Karla Jaspersa.

² Karl Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, Springer-Verlag, Berlin - Göttingen - Heidelberg, 1959., str. 40., “Immer ist der Mensch noch mehr, als von ihm erkennbar ist.”

* Adresa za korespondenciju: Pavao Žitko, Via del Geranio, 7, 06126 Perugia (PG), Italia, E-mail: pavao.zitko@gmail.com

Karl Jaspers (1883. – 1969.) bio je njemački mislilac egzistencijalno-filozofijske orijentacije³, liječnik po struci. Godine 2013. navršila se stota obljetnica od prvog izdanja njegove kultne “Opće psihopatologije”⁴, stoga je ona iznimno značajna za sve znanstvenike koji se bave Jaspersovim opusom. To je djelo još i danas “sastavni dio obvezne literature svakog specijalizanta psihijatrije i svakog studenta psihologije”⁵.

Specifičnost ovog znanstvenog osvrta nije, međutim, ograničena samo na ekspoziciju sadržajne i povijesne dimenzije spomenutog djela, već je usmjerena i obrazlaganju genealogije Jaspersove filozofske misli u kojoj ono zauzima posebno mjesto.

Drugim riječima, ovim će se osvrtom pokušati rekonstruirati evolucija egzistencijalno-filozofijske dimenzije Jaspersovih stajališta, počevši od najranijih djela isključivo medicinske tematike⁷, pa sve do “Opće psihopatologije” koja predstavlja prvu jasniju delineaciju Jaspersovih filozofskih stajališta. Preko tih će se djela⁸ nastojati uočiti utjecaj akademskog konteksta u kojem je mladi Jaspers isprofilirao svoje misli, ali neće se zapostaviti ni naizgled sporadični utjecaji iz njegova privatnog života.

Što se, pak, korištene terminologije tiče, preliminarno već ističem da se nisam koristio hrvatskim prijevodima, već njemačkim originalom; podudaranja s dosadašnjim eventualnim hrvatskim inačicama moguća su, ali ne i nužna. Isto vrijedi i za naslove svih navedenih djela u ovom znanstvenom osvrtu. Iako većina nikada nisu doživjela svoju hrvatsku verziju, dopustio sam si (i to poglavito zbog jasnije prezentacije napisanog) da ih navedem u vlastitom prijevodu, dok fusnote

³ Pogrešno bi bilo klasificirati Jaspersa unutar egzistencijalističke struje suvremene zapadnoeuropske misli. Njegova egzistencijalno-filozofijska orijentacija, odnosno njegova filozofija egzistencije jasno je odvojena od Sartreova egzistencijalizma.

⁴ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie. Ein Leitfaden für Studierende, Ärzte und Psychologen*, Springer, Heidelberg-Berlin 1913., kasnije izmjenjene vezane su uz sukcesivna izdanja. Ipak, svi navodi u ovom će se osvrtu odnositi na sedmo izdanje bibliografske jedinice druge fusnote po redu.

⁵ U paragrafu naslovljenom “Psychopathologie und Psychologie” u *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 3., Jaspers objašnjava povezanost psihopatologije i psihologije. Stava je da psihopatolog ima potrebu za formacijom koju mu psihologija može ponuditi. Problem je u tome što se mnogi argumenti potrebni psihopatologiji nisu još analizirali unutar područja psihologije. Službena psihologija, po Jaspersovim se riječima, gotovo isključivo bavi elementarnim procesima više vezanim uz organska oštećenja mozga (oštećenja neurološkog tipa), dok je psihopatologiji zanimljivija autentična mentalna bolest. Psihopatolog, po Jaspersu, ima potrebu za psihologijom puno šireg horizonta.

⁶ Izjava je to prof. Giovannija Stanghellinija (Fakultet psihologije, Sveučilište u Chijetiju, Italija) datoj u intervjuu u povodu susreta naslovljenog “XIII. Giornate Psichiatriche Ascolane”.

⁷ O utjecaju medicinsko-psihijatrijske struke na Jaspersova kasnija filozofska stajališta bilo bi uputno konzultirati Oscar Meo, *Psicopatologia e filosofia in K. Jaspers*, Firenze, 1979.

⁸ Validitet ovog članka leži i u bibliografskoj težini napisanog. Budući da nije moguće iscrpno ispitati sve značajke Jaspersovih psihopatoloških djela u samo jednom osvrtu, ovaj članak iscrpan je barem po pitanju bibliografskih jedinica Jaspersovih djela do 1913. godine, odnosno, do prve publikacije “Opće psihopatologije” i to poglavito u svrhu olakšavanja daljnjeg istraživanja ovog područja.

sadrže njihove izvorne nazive i bibliografske jedinice. Samo će se u iznimnim slučajevima njemački original navesti unutar samog teksta.

Kontekst početaka Jaspersovih studija psihopatologije

Interes za filozofiju Jaspers je pokazivao već u gimnazijskom razdoblju i to čitanjem poglavito Spinoze, da bi se na početku studija prava⁹, koje ga je duboko razočaralo zbog "apstrakcija koje su se odnosile prvenstveno na društvenu stvarnost koju on još nije poznavao"¹⁰, mladi Jaspers više bavio filozofijom (Fischerova predavanja¹¹ o Schopenhaueru) te umjetnošću (poezija i kazalište, poglavito Thodeova¹² predavanja).

Unatoč interesu vezanom uz humanističke znanosti, u ljeto 1902. godine odlučio je upisati medicinski fakultet s namjerom da se posveti psihijatriji i psihologiji. Zimski semestar akademske godine 1902./1903. označava početak Jaspersova novog studija, prvotno na Berlinskom sveučilištu, sukcesivnim prelaskom na Gotinško u periodu od 1903. do 1906. godine, da bi čitava studentska karijera kulminirala na prestižnom Hajdelberškom univerzitetu u razdoblju od 1906. do 1908. godine.

Zanimljivo je to razdoblje za medicinsko područje od Jaspersova interesa, budući da je već druga polovina XIX. stoljeća predstavljala svojevrsnu prekretnicu u shvaćanju patologija psihičke naravi. Razvoj anatomske patologije usmjerio je psihijatriju k prirodno-znanstvenom pristupu i gotovo su se u potpunosti napustile koncepcije po kojima su mentalna oboljenja bila pripisivana božanskim ili demonskim utjecajima¹³.

⁹ Po završetku gimnazijskog obrazovanja, Jaspers je prvotno upisao Pravni fakultet na Frajburškom sveučilištu, no već se u zimskom semestru akademske godine 1901./1902. prebacio na hajdelberški fakultet. Sljedećeg se semestra preselio u München, nastojeći nastaviti studij prava i na tom sveučilištu, no postalo je očito da pravna struka nije od njegova interesa.

¹⁰ Nota se odnosi na komentar prof. Cantilla u njegovu priručniku: *Introduzione a Jaspers*, Editori Laterza, Roma – Bari, 2001., str. 6. Ta se nota inače vezuje na citat Jaspersova djela *Philosophische Autobiographie* (Erweiterte Neuausgabe), Piper, München 1977., reizdanje 1984., str. 10., te na "Über meine Philosophie" u *Rechenschaft und Ausblick. Reden und Aufsätze*, Piper, München, 1951., reizdanje 1958., str. 393.

¹¹ Kuno Fischer (1824. – 1907.) bio je njemački filozof. Jedan od najvećih njegovih doprinosa struci bila je razdoba empirizma i racionalizma i klasifikacija filozofa, posebice XVII. i XVIII. stoljeća, po tom kriteriju.

¹² Henry Thode (1857. – 1920.) bio je njemački povjesničar umjetnosti, veliki protivnik ideje da su "nove umjetnosti", poput francuskog impresionizma, superiorne njemačkom realizmu.

¹³ Za podrobnije objašnjenje genealogije ove transformacije: Michael Foucault, *Histoire de la folie à l'âge classique*, Gallimard, 1972. i, među ostalim, Rudolph M. Bell, *Holy anorexia*, The University of Chicago Press, Chicago, 1985.

Znanstveni je pristup u psihijatriji značio usku poveznicu s medicinskom strukom, a studije Wilhelma Griesingera¹⁴, kao jednog od pionira znanstvene psihijatrije, iznijele su teoriju po kojoj je anatomija mozga od esencijalne važnosti za korektnu dijagnozu psihičkih oboljenja.

Unutar takvog tematskog okvira uklapaju se i istraživanja Emila Kraepelina¹⁵, voditelja hajdelberške klinike od 1891. do 1903., koja će bitno utjecati na prva psihopatološka djela Karla Jaspersa. Iako je Kraepelinov opisno-klinički psihijatrijski pristup dovodio u pitanje direktnu povezanost moždanih funkcija i psihičkih oboljenja, on ipak nije predstavljao suštinsko suprotstavljanje Griesingerovoj teoriji¹⁶.

Metodologija psihijatrijskog pristupa hajdelberške klinike, koju je u Jaspersovo vrijeme vodio Franz Nissl¹⁷, nije se isuviše zadržavala na subjektivitetu bolesnika¹⁸. To nipošto ne znači da razumijevanje [njem. *verstehen*] bolesnika nije bilo uzimano u obzir u apsolutnom smislu, već samo da jedan takav pristup nije predstavljao rigoroznu metodološku smjernicu dijagnoze. Nije se smatrao dostatnim prirodno-znanstvenog pristupa i cijeli je kurabilni proces bio usmjeren simptomatologiji i samoj bolesti, ne, dakle, subjektu kao takvom.

Ulazak u hajdelberšku kliniku. Kraepelinov utjecaj i suradnja s Wilmanssom.

Objektivnost psihopatološkog pristupa bolesniku, kao i nedostatak subjektivne metodologije, predstavlja polaznu točku Jaspersova rada pri Klinici. To je jasno vidljivo i iz njegova prvog istraživanja koje u potpunosti odražava Nisslova

¹⁴ Wilhelm Griesinger (1817. – 1868.) bio je njemački neurolog i psihijatar. Osnova njegova psihijatrijskog pristupa sažeta je u aforizmu “Mentalna jest bolest, bolest mozga” koji se nalazi na prvoj stranici prve knjige njegove *Die Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten*, publicirane 1845. godine. Prvi je u povijesti smatrao psihijatriju granom medicine.

¹⁵ Emil Kraepelin (1856. – 1926.), njemački psihijatar; utemeljitelj moderne znanstvene psihijatrije, psihofarmakologije i psihijatrijske genetike.

¹⁶ O promjenama koje su uvedene u hajdelberšku kliniku između Griesingera i Kraepelina: Werner Janzarik, “Die klinische Psychopathologie zwischen Griesinger und Kraepelin im Querschnitt des Jahres 1878” u *Psychopathologie als Grundlagenwissenschaft*, Ferdinand Enke Verlag, str. 51-61.

¹⁷ Franz Nissl (1860. – 1919.), njemački neurolog, poznat prvenstveno po uvođenju histološkog bojenja kojim je omogućio selektivni uvid centralnog dijela neurona moždanih stanica u svakom području mozga. Time je otvorio novu eru u neurocitologiji i neuropatologiji.

¹⁸ U svom znanstvenom članku Rosanna Petrillo (“La questione del metodo negli scritti psicopatologici di Karl Jaspers” u *Atti dell'Accademia di Scienze Morali e Politiche*, sv. CI, Napoli, 1991., str. 71–92.) iznosi tezu po kojoj je možda jedan od najvećih Jaspersovih doprinosa psihijatriji upravo koncentracija na subjektu, što je odudaralo od već ustaljene prakse da se liječnik fokusira gotovo isključivo na samu bolest. Za iscrpniju prezentaciju problema Petrillo savjetuje sljedeće teksove: Gregory Zilboorg, *A history of medical psychology*, Norton, 1941.; Ludwig Binswanger, *Freud und die Verfassung der klinischen Psychiatrie*, Art. Institut Orell Füssli, 1936.; Eugenio Borgna, “Per una psichiatria fenomenologica” u *Psichiatria e fenomenologia*, (ur. Umberto Galimberti), cit., str. 9–47.

nastojanja. Materijal za analizu ovog projekta nalazimo u bazelskom *Nachlass* koji sadrži, među ostalim, i pet bilježnica različitih zabilješki, shema, citacija i bibliografskih jedinica vezanih uz analizu povezanosti različitih vrijednosti krvnog tlaka i psihičkih stanja neovisnih o kliničkom stanju subjekta. Istraživanje je to koje je vodio sam Jaspers, a koje mu je prvotno povjerio Karl Wilmanns¹⁹, jedan od istraživača pri psihijatrijskoj klinici u Heidelbergu. Projekt je pokrenut 1906. godine i označava početak hajdelberškog perioda u životu mladog Jaspersa.

Jaspersova je namjera bila ukazati na mogućnost dijagnoze određenih psihoza pomoću konstantnih alteracija statističkih krivulja i njihovih dijagrama vezanih uz vrijednosti krvnog tlaka, kao i na mogućnost njihove primjene u svrhu bolje i preciznije definicije različitih duševnih stanja i to pogotovo u slučajevima težih psihoza²⁰.

Unatoč činjenici da je i sam Jaspers bio svjestan težine polazne hipoteze i gotove nemogućnosti jasnog i rigoroznog prikaza takvog tipa dijagrama, istraživanje je potrajalo gotovo dvije godine i, iako nikada nije bilo privedeno kraju, ono označava iznimno važno razdoblje u akademskoj formaciji budućeg njemačkog filozofa. Pružilo mu je, naime, mogućnost da se integrira u radni ambijent prestižne hajdelberške klinike.

Prvi Jaspersovi radovi. Početak razlikovanja "razumijevanja" [*verstehen*] i "shvaćanja" [*begreifen*] ili "objašnjavanja" [*erklären*] bolesnika.

Jaspersov diplomski rad²¹ (1908.), kao i njegov *Eifersuchtswahn*²² (1910.) nastali su u istraživačkoj klimi pretežito baziranoj na uvjerenju o jakoj povezanosti živčanog sustava s patologijama psihičke naravi. No hajdelberška je klinika, i to poglavito u kontekstu Nisslovih istraživanja (još dobroano podložnih Kraepelinovu pristupu)

¹⁹ Karl Wilmanns (1873. – 1945.), njemački psihijatar, od 1902. god. Kraepelinov asistent. Utemeljitelj psihopatološkog pravca hajdelberške škole. Njegov je doprinos iznimno važan za područje kriminologije i forenzičke psihijatrije. Tijekom Prvog svjetskog rata bio je angažiran kao voditelj vojnih bolnica u Badenu. Od 1918. do 1933. godine radi pri hajdelberškoj klinici, no nacistički ga režim razrješava dužnosti, pa je do savezničkog oslobađanja 1945. godine - ujedno i godine njegove smrti - radio kao privatni liječnik.

²⁰ Podrobno objašnjeno u: J. F. Leonhard (ur.), *Karl Jaspers in seiner Heidelberger Zeit*, Heidelbergerverlagsanstalt und Druckerei, Heidelberg, 1983., str. 59-60.

²¹ K. Jaspers, "Heimweh und Verbrechen" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, Springer, Berlin, 1963., str. 1-84.

²² K. Jaspers, "Eifersuchtswahn. Ein Beitrag zur Frage: 'Entwicklung einer Persönlichkeit' oder 'Prozess?'" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 85-141.

predložila teoriju po kojoj anatomsko-fiziološka malformacija ne mora biti isključiv uzrok mentalnih oboljenja.

Takva se teorija relativno dobro uklapala u tematsko-inovativni okvir klinike u kojoj je dominirao, dakle, Kraepelinov pristup bolesniku, a koji je uzimao u obzir cijeli niz objektivnih, ali i subjektivnih elemenata svakog pojedinog slučaja. Po takvom je pristupu, dakle, Griesingerova teorija rezultirala isuviše reducionističkom. No razdoblje je to u kojem se još nisu isprofilirali novi pristupi bolesniku i u kojem je “kritika naturalizmu često poprimala iracionalne i neoromantičarske tonove”²³.

I upravo je u takvoj akademskoj klimi nastao i Jaspersov *Heimweh und Verbrechen*, iznimno cijenjen od samog Nissla. Jaspers je u tom djelu uzeo u razmatranje dva slučaja zločina iz nostalgičnih poriva koji su se prezentirali u hajdelberškoj klinici. Radilo se o djevojkama pubertetskog stadija razvoja, poslanim iz ruralnog i nešto nerazvijenijeg ambijenta na službu imućnim gradskim obiteljima. Pokušaji ubojstva djece koja su im bila data na čuvanje, kao i pokušaji paljenja kuća u kojima su izvršavale službu, rezultirali su Jaspersovim istraživanjem po kojem isključivo organsko-živčane insuficijencije ne uzrokuju nužno bihevioralističke manifestacije toga tipa. Jaspers je u dijagnozu uveo i nostalgiju kao mogući patološki faktor koji je doveo do problematičnih manifestacija subjekata i to u kombinaciji s njihovom dobnom nezrelošću, te činjenicom da su djevojke naglo i gotovo traumatski bile odvojene od sigurnosti obiteljskog okruženja unutar čijeg se restriktivnog i zaostalog ruralnog konteksta nisu ni imale mogućnosti pripremiti na novonastale prilike. Zločin je, dakle, u ovim slučajevima bio krajnja manifestacija akumulirane želje za oslobađanjem od elemenata koje je subjekt definirao uzrocima svog aktualnog stanja.

No s metodološkog i terapijskog stajališta, *Eifersuchtswahn* je nešto kompleksnije i filozofski relevantnije djelo²⁴. Delirij ljubomore, kao poseban oblik paranoje i kao glavni argument ovog Jaspersovog osvrta, može biti afontiran na dva moguća načina. S jedne strane psihijatar se može “prenijeti u unutrašnjost”²⁵ subjekta, “poistovjetiti se”²⁶ s njim pokušavajući ga “razumjeti [*verstehen*]”, ili se pak može zadržati na “shvaćanju [*begreifen*]” ili objašnjavanju [*erklären*] fenomeničke

²³ G. Cantillo, *Introduzione a Jaspers*, cit., str. 14.

²⁴ Potvrdu ove afirmacije nalazimo u: K. Kollé, “Karl Jaspers as Psychopathologist” u P. Schilpp (ur.), *The philosophy of Karl Jaspers*, New York, 1957., str. 437.

²⁵ K. Jaspers, “Eifersuchtswahn. Ein Beitrag zur Frage: ‘Entwicklung einer Persönlichkeit’ oder ‘Prozess?’” u: *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 113., [versetzen uns... hinein].

²⁶ Idem., [fühlen uns ein].

manifestacije psihotičkog stanja i smatrati ga dijelom jednog procesa [*Vorgang*] koji se zasniva na uvjerenju o nemogućnosti transpozicije u unutrašnjost promatranog²⁷.

Fenomeni psihičkih stanja mogu, dakle, biti analizirani uz pomoć dviju navedenih metoda²⁸; prvom se prodire u samu "bit stvari", odnosno u psihički život subjekta, dok se drugom uzima u obzir manifestacija same biti stvari čime se, dakle, djeluje u području simptomatičnog. U slučajevima u kojima se primjenjuje *erklären* mora uvijek postojati uzročni temelj onoga što se uzima u analizu (simptoma), a takva je podloga pretežito fizičke naravi.

Poveznice, dakle, uzročne prirode koje uzimaju u obzir fizički simptom i njegov pretežito biološki kauzalitet mogu biti analizirane samo metodom "objašnjavanja [*erklären*]", dok se poveznice na emotivnoj i motivacijskoj razini mogu objasniti isključivo razumijevanjem [*verstehen*].²⁹

Rasprava o metodi. Jaspersov odnos s Diltheyjevim pristupom problemu.

Jaspersovo protivljenje potpunoj dominaciji pristupa tipičnog za prirodne znanosti [*begriffen*] formira se i dolazi do izražaja unutar rasprave o metodi [*Methodenstreit*] koja se polako razvijala od druge polovine 19. stoljeća. Misao vodilja cijele rasprave svodila se na opravdavanje metode duhovnih znanosti spram pristupa prirodne orijentacije. Argument od posebne važnosti bio je razumijevanje potpunosti čovjeka i elemenata koji se nisu mogli zahvatiti modernom znanstvenom metodom. Istoj je izmicao egzistencijalni element nedeterminiranih pojmova koji čine cjelinu čovjekova bića i koji se ne daju mehanicistički objasniti uzročno-posljedičnom vezom, posebice ako ona nije temeljena na biološkoj kauzalnosti.

²⁷ Za detaljniji prikaz ove razdiobe: F. Tessitore, *Comprensione storica e cultura*, Napoli, 1979.; F. Fornari, *Spiegazione e comprensione. Il dibattito sul metodo nelle scienze sociali*, Laterza, Roma-Bari, 2002.; G. Cacciatore, *La lancia di Odino. Teorie e metodi della scienza storica tra Ottocento e Novecento*, Milano, 1994.; G. Cantillo, *L'eccezione del passato*, Morano, Napoli, 1993.; J. Wach, *Das Verstehen*, 3 sveska, Mohr, Tübingen 1926-33, reizdanje 1966.; K. O. Apel, *Die Erklärungs – Verstehens – Kontroverse*, Frankfurt, 1978.

²⁸ Za podrobniju analizu novih metoda koje je uveo Jaspers u psihopatologiju bilo bi uputno konzultirati sljedeće tekstove: W. Schmitt, "Karl Jaspers und die Methodenfrage in der Psychiatrie" u Werner Janzarik, *Psychopathologie als Grundlagenwissenschaft*, Stuttgart, 1979., str. 74-82.; K. Kollé, "Karl Jaspers as Psychopathologist" u P. Schilpp (ur.), *The philosophy of Karl Jaspers*, New York, 1957., str. 437-466.; H. W. Gruhle, "Psychopathologie und akademischer Unterricht" u *Offener Horizont. Festschrift für K. Jaspers*, K. Piper, München, 1953., str. 155-168.; Umberto Galimberti, *Psichiatria e fenomenologia*, Milano, 1987., str. 176-186.; P. Ricci Sindoni, *I confini del conoscere*, Napoli, 1980.

²⁹ Prvi naznaci ove razdiobe, koja će postati predmet još ozbiljnijih Jaspersovih analiza u njegovim narednim psihopatološkim djelima, kao i slučajevi na kojima ih je Jaspers primijenio nalaze se u sljedećoj bibliografskoj jedinici: K. Jaspers, "Eifersuchtswahn. Ein Beitrag zur Frage: 'Entwicklung einer Persönlichkeit' oder 'Prozess?'" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., 113-114.

Razlikovanje duhovnih i prirodnih znanosti dolazi do izražaja publikacijom Diltheyjeva djela *Einleitung in die Geisteswissenschaften*³⁰ 1883. godine. Kriterij razlikovanja tih dvaju područja jest njihov objekt koji za sobom povlači i različitu metodologiju pristupa. Dok prirodne znanosti percipiraju izvanjsko bazirajući se na uzročnosti i krećući se od fenomeničke brojnosti i različitosti da bismo indukcijom došli do totaliteta, duhovne znanosti intuicijom polaze od totaliteta (u našem slučaju, svijesti) i nastoje ga sukcesivno opisati.

Jaspersovo znanstveno stajalište formiralo se pod utjecajem takvog tipa razdiobe i priklonilo se ideji po kojoj psihički život pojedinca predstavlja područje u kojem prirodna znanost nailazi na određene ograničenosti. Ona nastoji “objasniti” [erklären] uzroke patoloških elemenata polazeći od biološke, fiziološke sfere i kvantitativnim pristupom želi uvidjeti u kojoj mjeri ono može biti povezano s alteracijama na psihičkoj razini. Namjera je takvog pristupa izdvojiti konstante i pravilnosti unutar uzročno-posljedičnih veza da bi se došlo do definicije same psihičke smetnje.

No u sferi ljudske psihe nije u potpunosti moguće izvojiti konstante koje dovode do univerzalnih pravila; svaki čovjek zasebno je biće i to onemogućava isključivu primjenu prirodnih znanosti u područje psihopatologije.

Jaspers je, dakle, bio uvjerenja da “razumijevanje” [verstehen] i “premještaj u unutrašnjost” [hineinversetzen] subjekta može dovesti do njegove potpuniye dijagnoze. Diltheyjev je utjecaj ovdje više nego očit, budući da se ova metoda suprostavila pristupu prirodnih znanosti. Psihijatar polazi od cjelokupnog stanja patološkog subjekta, od njegova proživljenog iskustva [Erlebnis³¹], nastojeći ga ponovno proživjeti [Nacherleben].

Jaspersovo se, dakle, upotpunjavanje metode psihijatrije kao prirodne znanosti zasnivalo, među ostalim, i na korištenju Diltheyjevog koncepta *Erlebnisa*, a to mu je omogućilo i obranu od kritika koje bi ga bile svrstale u struju poetičko-romantičnih teorija koje su se suprostavljale oštroj znanstvenoj metodi. Dilthey se usprotivio Kantovoj definiciji čistog spoznajnog subjekta prihvativši termin koji je jedini mogao odraziti kompleksnost proživljenog iskustva. *Erlebnis*, dakle, nije nedefinirani

³⁰ Verzija konzultirana ovom prilikom: Wilhelm Dilthey, *Einleitung in die Geisteswissenschaften*, Kessinger Pub. Co., 2010.

³¹ *Erlebnis*, odnosno proživljeno iskustvo, dolazi od njemačkog *Erleben*, imeničkog oblika glagola *erleben* (*Leben*: život, živjeti) i odnosi se na proživljavanje nečega što se doista dogodilo, iskustvo nečega iz prve ruke, dakle ne indirektnim vezama. No *Enciclopedia filosofica* (Bompiani, Milano, 2006.) donosi nam i dodatnu precizaciju termina. Ističe i particip perfekta *erlebte*, odnosno “življeno”, čime aludira na iskustvo koje je u svojoj posebnosti donekle trajalo i koje, dakle, zauzima određeno značenje u kontinuitetu životnog tijeka.

poetički pojam, već jasna filozofska kategorija koja omogućuje spoznaju čitave iskustvene sfere subjekta.

Znanstvenost ovoga pristupa leži u neprekidnom uvježbavanju kritičnosti liječnika spram onoga što mu se daje i manifestira u obliku fenomena i u kontinuiranom izoštravanju njegove sposobnosti selekcije za dijagnozu bitnih elemenata čitave kompleksnosti individua³².

Sljedom takvog raspleta događanja, po mojem su mišljenju od esencijalne važnosti za buduću filozofijsko-egzistencijalnu orijentaciju još mladog Jaspersa dva elementa koja se direktno vežu uz problem razdiobe razumijevanja i shvaćanja prirode fenomena.

Prvi je vezan uz Jaspersovo poimanje ograničenosti obaju pristupa spram složenosti ljudskog bića, i iako su Windelband³³ i Rickert³⁴ nastojali ublažiti oštrinu granica podjele metoda prirodnih i duhovnih znanosti i na taj način otvoriti put univerzalnosti pristupa analognog Jaspersovoj psihopatologiji, Jaspers već sada postaje svjestan kompleksnosti individua kao predmeta spoznaje. On, naime, nije "stvar" [*das Ding*] i kao objekt spoznaje nikada neće iscrpiti svoj sadržaj.

Drugi je element usko vezan uz ovu polaznu točku i podilazi pod Simmelov³⁵ utjecaj po kojem se "erklären" zaustavlja ne samo pred onim što jedino "verstehen" može pojmiti, već i pred samom egzistencijom.

U nekoliko je navrata Jaspers istakao i činjenicu da "općenito ne postoji niti jedno zaključeno područje psihopatološke fenomenologije^{36,37}. Kompleksnost ljudske osobe, kao i metoda kojom ista potpada pod ispit, ne iscrpljujući nikada u potpunosti njen sadržaj, može navesti na pomisao da se u ovim razmatranjima nalaze i prvi tragovi odgovora na pitanje Jaspersova prelaska s medicinske struke na

³² O odnosu iskustva liječnika koji gotovo hermeneutički pristupa bolesniku: R. P. Warsitz, *Zwischen Verstehen und Erklären*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 1990.

³³ Wilhelm Windelband (1848. – 1915.), njemački filozof, poznat, među ostalim, i po razdiobi nomotetičkih i idiografičkih znanosti. Prve su prirodne znanosti koje utvrđuju opće zakone polazeći od fenomena, dok su ostale povijesne znanosti koje analiziraju unikatne pojave. One, dakle, ne formuliraju zakone, nego ispituju vrijednosti takvog tipa fenomena.

³⁴ Heinrich John Rickert (1863. – 1936.), njemački filozof. Bitna figura u raspravi o razdiobi znanosti. Rickert se, ipak, bazirao više na različitosti spoznajnog cilja kao kriterija razdiobe, nego na raščlambi koju je prakticirao sam Dilthey.

³⁵ Georg Simmel (1858. – 1918.), njemački sociolog i filozof. U jednoj od fusnota četvrtog izdanja "Psihopatologije" Jaspers se osvrće na prvo poglavlje Simmelova djela objavljenog 1892. godine pod nazivom "Die Probleme der Geschichtsphilosophie".

³⁶ O Jaspersovom shvaćanju fenomenologije pogledati sljedeći tematski odlomak.

³⁷ K. Jaspers, "Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 327.: "Es ist überhaupt kein Gebiet psychopathologischer Phänomenologie vorhanden, das abgeschlossen wäre."

tematiku isključivo filozofske prirode. Nemogućnost svodenja čovjekova bića na jasno definirani objekt spoznaje doći će do izražaja u njegovim nešto kasnijim djelima, kao i nemogućnost samog čovjekova intelekta da prodre u određene transcendentne sfere, bile one antropološke naravi (u smislu iscrpnog shvaćanja alteriteta), bile one apsolutne naravi, često poistovjećivane s bitkom kao takvim.

Jaspersova prva razmišljanja o fenomenologiji kao pripremnoj metodi.

Razdioba metoda i prvi Jaspersov kontakt s fenomenologijom³⁸ došli su do konkretnijeg značaja u djelu napisanom iste godine i publiciranom pod nazivom “Metoda ispita inteligencije i koncept demencije”³⁹, a ovim je osvrtom Jaspers postao još eksplicitniji u zahtjevu da se u psihopatološku metodu uvedu subjektivni elementi jasno definiranog značenja u stanju da nadopune i poboljšaju dijagnostičke napore. Psihopatologija ima potrebu za “*verstehenom* empatije⁴⁰”, koji treba biti shvaćen kao istinsko sredstvo subjektivne psihopatološke metode.

Nakon uvođenja fenomenološkog elementa u svoj metodički pristup, Jaspers je nastavio s preciziranjem načina njegove primjene i obrazlaganjem slučaja u kojima je on morao biti apliciran u svrhu što potpunije dijagnoze i korektivnog djelovanja na bolesnika. Prva od dviju studija publicirana je 1911. godine i nosi naziv “Za analizu halucinacija”⁴¹, dok je druga izdana godinu dana kasnije pod jednostavnim naslovom “Halucinacije”⁴².

Važnost fenomenologije za ove dvije studije istaknuta je i u fusnoti⁴³ sada već povijesnog Jaspersova kratkog osvrta naslovljenog “Fenomenološko područje istraživanja u psihopatologiji”⁴⁴, u kojem se nastojao dati znanstveni dignitet subjektivnoj psihologiji. Osvrnuvši se na prethodne implementacije fenomenologije

³⁸ Potvrdu ove teze nalazim u Giuseppe Cantillo, *Introduzione a Jaspers*, cit., str. 17.

³⁹ Prijevod je moj i odnosi se na: K. Jaspers, “Die Methoden der Intelligenzprüfung und der Begriff der Demenz. Kritisches Referat” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 142-90.

⁴⁰ Empatija (starogrčki: *παθος*, osjećanje) je sposobnost da se razumije [*verstehen*] duševno (mentalno) stanje drugog subjekta. Empatija je samo jedan od načina na koji prevodimo njemački termin “Einfühlen” koji koristi Jaspers. U ovom se osvrtu koriste i prijevodi “imedezimacija” i “poistovjećivanje”.

⁴¹ K. Jaspers, “Zur Analyse der Trugwahrnehmungen. (Leibhaftigkeit und Realitätsurteil)” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 191-251.

⁴² K. Jaspers, “Die Trugwahrnehmungen. Kritisches Referat.” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 252-312.

⁴³ K. Jaspers, “Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 316.

⁴⁴ Izvorni naziv i bibliografsku jedinicu pogledati u prethodnoj noti.

u područje psihopatologije, Jaspers je istaknuo da su već kapitalna Kandinskyjeva⁴⁵, Österreichova i Hackerova⁴⁶ djela imala jasan fenomenološki karakter i da su fenomenologiju približila pojavama osobito bitnim za psihopatologiju. Istu tu notu Jaspers završava izjavom da se kretao u istom pravcu i po pitanjima dvaju netom citiranih djela.

Među djelima, dakle, koja prethode prvoj publikaciji "Opće psihopatologije", kratka je Jaspersova studija "Fenomenološko područje istraživanja u psihopatologiji", a upravo je ona ta koja zauzima ključno mjesto po pitanju konciznog obrazlaganja fenomenologije. Stoga je vrijedi analizirati nešto detaljnijim pristupom.

U samom uvodu svog obrazlaganja fenomenološke problematike, Jaspers je više nego jasan u preliminarnom razlikovanju objektivnih, osjetilno shvatljivih simptoma, te subjektivnih koji zahtijevaju empatiju i poistovjećivanje. Iako postoje određeni objektivni simptomi koji se ne mogu objasniti metodom "begrieffena", već samo "verstehena", većina objektivnih simptoma može biti shvaćena logičko-mislenom metodom bez ikakve potrebe za imedezimacijom.

Zadatak ovog Jaspersova osvrta nije, međutim, analiza objektivne, već subjektivne psihologije, koja za razliku od prve ne teži tome da postane gotovo isključivo fiziološke prirode. Njen je zadatak analiza "*Erlebnis*", no u svojim postupcima ona mora biti sposobna izdvojiti točno određeni, determinirani psihički proces unutar samog proživljenog iskustva i od njega krenuti k onom što će rezultirati cjelovitom dijagnozom.

Budući da si subjektivna psihologija postavlja pitanje kakav točno "*Erlebnis*" analizirati i koji psihički fenomeni moraju biti uzeti u razmatranje, očito je da mora postojati određena pripremna metoda koja će selektirati ogromnu količinu takvih podataka koji se prezentiraju liječniku. Jasna je, dakle, potreba za tehnikom koja će omogućiti psihijatru da se fokusira na determinirani fenomen, nakon što su svi ostali bili definirani dijagnostički manje relevantnim.

Jaspers ovu pripremnu metodu naziva, već spomenutom, fenomenologijom čija je sustavnost od esencijalne važnosti za zadatke psihopatologije, a među sredstvima fenomenološke analize izdvaja: "uranjanje u ponašanje", "istraživanje ispitivanjem" i

⁴⁵ K. Jaspers, "Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 316.; u fusnoti izvornog teksta Jaspers izričito kaže da se odnosi na sljedeće djelo: Kandinsky, *Kritische und klinische Betrachtungen im Gebiete der Sinnestäuschungen* (Berlin, 1885.) koje je gotovo u potpunosti fenomenološko.

⁴⁶ Jaspers udružuje sljedeća dva djela: Österreich, *Die Phänomenologie des Ich in ihre Grundproblemen*, Leipzig, 1910, te Hacker, *Systematische Traumbeobachtungen*, "Archiv für Psychiatrie" 21, 1, 1911. po pitanju činjenice da su oba uspjela u korištenju fenomenološkog pristupa prilikom analiza fenomena koji su od osobitog interesa za psihopatologiju.

“autoopisivanje”⁴⁷. Jasno je da pod tim sredstvima izlazi na vidjelo nevjerojatno velika količina za “verstehen” mogućih fenomena i upravo se u takvoj situaciji ističe liječnikova sposobnost da daljnjom fenomenološkom eliminacijom izolira i izdvoji od ostalih “poveznica”⁴⁸ određeni fenomen za analizu.

U svoj svojoj kompleksnosti Jaspersov je pristup ipak iznimno jednostavan. Njegova metoda nije opterećena teorijama, njihovim polaznim principima, niti željom da se u svakom ili barem u većini kliničkih slučajeva potvrdi određena polazna teza. On jednostavno želi uzeti u obzir čovjeka kao takvog, u svom svojem neponovljivom i jedinstvenom individualitetu, a budući da takav holistički pristup zahtijeva određenu vrstu selekcije za dijagnozu bitnih elemenata, očita je potreba za fenomenološkom, pripremnom metodom.

Dodatna terminološka i sadržajna preciziranja u preostalim manjim djelima istog perioda

Jaspersovo davanje legitimiteta subjektivnoj psihopatologiji nastavilo se i u njegovim sljedećim osvrtima. Fenomenologija je nazvana statičkim pristupom, budući da je primarni zadatak ove pripreme metode izdvojiti jedan fenomen i fokusirati pažnju na njega samog. Subjektivna psihopatologija fenomenološkog pristupa genetski razumije, dok objektivna psihopatologija uzročno objašnjava. “Razumijevanje”, termin kojeg smo već nekoliko puta spomenuli, i ovom prilikom treba biti dodatno obrazložen. Može biti statičkog i genetičkog karaktera i dok je prvi već iscrpno obrazložen u području fenomenologije, drugi ulazi u područje psihičkih poveznica i derivacija jednog psihičkog fenomena iz drugog. Moramo, međutim, biti vrlo oprezni u razdvajanju takvog tipa razumijevanja od shvaćanja uzročnog tipa. U subjektivnoj psihopatologiji nema kauzaliteta tipičnog za prirodnu znanost kakvom se predstavlja objektivna psihopatologija. U subjektivnoj je sferi izrazito teško doći do zakona i pravila, što je pak primarna težnja objektivnog pristupa problemu.

Jaspers, dakle, 1913. godine publicira osvrt naslovljen “Uzročne poveznice i razumske poveznice”⁴⁹ u kojem statičko-fenomenološkom pristupu dodaje dinamični element genetskog razumjevanja i shvaćanja. Prvi, dakle, upotpunjuje i

⁴⁷ Sva tri termina u mojem se prijevodu i u njemačkom originalu nalaze na 320. stranici sljedeće bibliografske jedinice: K. Jaspers, “Die phänomenologische Forschungsrichtung in der Psychopathologie” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, Springer, Berlin, 1963., str. 314-328. i to u formama: “die Versenkung in Gebaren”, “die Exploration mit ihrer Befragung” i “Selbstschilderungen”.

⁴⁸ Na 321. stranici u prethodnoj fusnoti navedenog djela pod formom “Zusammenhängen”.

⁴⁹ K. Jaspers, “Kausale und ‘verständliche’ Zusammenhänge zwischen Schicksal und Psychose bei der Dementia praecox (Schizophrenie)” u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 329-412.

dotatno definira pojam "verstehe⁵⁰", dok drugi izlazi u potpunosti iz područja subjektivne psihopatologije i ulazi u sferu prirodno-znanstvene objektivne težine⁵⁰.

Zanimljiv je i Jaspersov članak publiciran iste godine i naslovljen "Über leibhaftige Bewußtheiten"⁵¹ u kojem se zadržava na posebnoj vrsti objekta proživljenog iskustva koji se fenomenom nikada nije prikazao. Moguće je, dakle, da u određenim i ne samo patološkim slučajevima subjekt osjeća prisutnost određenog fenomena, iako vanjski podražaj na senzorijsku aktivnost tijela jednostavno ne postoji. Osnovna razlika između zdravog i patološkog subjekta jest u tome da se kod prvog ta prisutnost osjeća nakon što je subjekt imao određeni stvarni kontakt s fenomenom, dok se kod patološkog slučaja ta prisutnost osjeća u primarnom smislu, odnosno u potpunoj odsutnosti vanjskog podržaja. Problem nastaje u trenutku kada ta nepostojeća prisutnost počinje stvarati patološke probleme kod subjekta, u smislu da ga subjekt osjeća u svojoj blizini (pored ili iza sebe⁵²), da se osjeća praćenim⁵³ ili da ga se, primjerice, boji⁵⁴.

Jaspers je ovim osvrtom uspio klasificirati takvu vrstu podražaja. Pojave ovakve vrste zovu se *iluzije svijesti* i moraju se tretirati sustavom analognim iluziji osjetila. Unutar iluzija svijesti razlikujemo one *tjelesne* i *delirantne*⁵⁵ prirode. Osnovna je njihova značajka ta da ne postoji primarni objekt fizičke naravi, već je taj psihološki fenomen u svojoj postojanosti neprethodljiv nečim drugim i može se pripisati samo psihičkom poremećaju.

Jaspersovo detaljno obrazlaganje terminologije i uočavanje važnosti fenomenološke preliminarne metode razvijalo se, među ostalim, i paralelno sa stezom "Opće

⁵⁰ U prvoj noti na 329. stranici verzije djela koju sam konzultirao, točnije *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., Jaspers se osvrće na određene autore koji su od bitne važnosti za razlikovanje "verstehe⁵⁰" i "begreif⁵⁰". Prvi je već ranije spomenuti Simmel, odnosno prvi dio njegova djela *Die Probleme der Geschichtsphilosophie*, cit., dok je drugi Weber, točnije "Roscher und Knies und die logische Probleme der historischen Nationalökonomie (1903-6)" u *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*, Tübingen, 1922. Što se pak tiče nešto detaljnijeg iznošenja izvora Jaspersove razdiobe "verstehe⁵⁰" i "begreif⁵⁰" više će riječi biti u dijelu posvećenom "Općoj psihopatologiji".

⁵¹ K. Jaspers, "Über leibhaftige Bewußtheiten [Bewußtheitstäuschungen], ein psychopathologisches Elementarsymptom" u *Gesammelte Schriften zur Psychopathologie*, cit., str. 413-420.

⁵² Ivi., str. 415.

(Prvi je slučaj bolesnika Kr. koji osjeća očevu prisutnost uz svoje tijelo, dok je drugi slučaj patologije zaposlenika banke L. koji osjeća prisutnost svog preminulog oca iza sebe.)

⁵³ Idem.

(Slučaj bolesnice Kra., opisan pod brojem tri na identičnoj stranici netom citirane bibliografske jedinice. Slučaj je to u kojem se bolesnica osjećala praćenom po povratku iz crkve kući. Kad se okrenula, nikoga nije vidjela.)

⁵⁴ Ivi., str. 416.

(Jaspersov slučaj broj šest; bolesnica S. osjećala je prisutnost nečega što je opisala kao "unheimlich", dakle kao "nelagodno, jezivo" u sobi svog hotela.)

⁵⁵ Ivi., str. 418., "Wie wir anfangs im normalen Leben den leibhaftigen Bewußtheiten die gedanklichen Bewußtheiten entgegenstellten, so können wir hier im Bereich der täuschenden Bewußtheiten die leibhaftigen Bewußtheitstäuschungen den Wahnbewußtheiten gegenüberstellen."

psihopatologije” koju je počeo pisati 1911. godine i u kojoj su konkretne definicije domena psihijatrije i filozofije počele poprimati eksplicitniju formu.

Filozofija u psihopatologiji. Premise jasne prezentacije “Opće psihopatologije”.

“Opća psihopatologija” publicirana je nakon svih dosad prezentiranih manjih djela, no njen im je nastanak većini⁵⁶ vremenski i sadržajno paralelan. Iako je i u njima već izašlo na vidjelo Jaspersovo inzistiranje na elementima koji ne ulaze u područje prirodne znanosti, tek će s “Općom psihopatologijom” jasnija implikacija filozofije u psihopatologiji izaći na vidjelo. Preliminarno ćemo, stoga, razjasniti određena Jaspersova stajališta koja će biti od iznimne koristi za topičnu analizu ovog monumentalnog djela.

Važno je napomenuti da se moja analiza ovog djela zasniva na korjenito revizioniranom izdanju iz 1959., sedmom po redu, a moramo uzeti u obzir i činjenicu da je već u predgovoru četvrte verzije, završene u srpnju 1942., ali publicirane tek u ožujku 1946. zbog svojevremene zabrane tiskanja koju je izdala nacistička cenzura, Jaspers eksplicitno rekao da *je namjera ove knjige ostala nepromijenjenom*. [No,] *izvedba je zahtijevala ipak potpunu reviziju*⁵⁷.

Iako, dakle, u ovom osvrtu nisam koristio izdanje iz 1913., nepobitna je činjenica da je u upotrijebljenom sedmom izdanju Jaspers smatrao ispravnim integrirati već evoluirani filozofski rječnik unutar samog područja psihopatologije, a takav je potez od iznimne važnosti za analizu filozofskih implikacija. Legitimitet korištenja ove verzije “Opće psihopatologije” zasnovan je na činjenici da Jaspers, nakon više od četiri desetljeća razvoja svoje misli⁵⁸, nije vidio ništa kontradiktorno u uvođenju filozofskog leksika u početne teze iz 1913. godine; štoviše, dodatno je obrazložio svoja stajališta, ne pobijajući već izrečena razmišljanja, sada već kao afirmirani mislilac egzistencijalno-filozofjske struje zapadnoeuropske misli. Nadalje, dodatnim revizijama prvog izdanja Jaspers je detaljnije razjasnio poziciju čovjeka kao posebnog objekta spoznaje u skladu s inicijalnom postavkom problema.

Afirmacija psihopatologije kao proširenog oblika definicije znanosti, delineacija njene metodologije i težnja za cjelovitijom vizijom razumijevanog subjekta, Jaspersove su inicijalne namjere. U sedmom izdanju, stoga, polazi od tvrdnje da je

⁵⁶ Jasno, samo djelima nakon 1911. godine kada Jaspers započinje pisanje ovog djela.

⁵⁷ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. IV., “Die Absicht dieses Buches ist unverändert geblieben. Die Durchführung forderte jedoch eine völlige Neugestaltung.”

⁵⁸ Od prve publikacije 1913. godine do sedme, 1959. godine.

znanost egzaktna spoznaja univerzalnog validiteta, jasne i rigorozne metode, a *psihopatologija je besprimjesna samo ako ostaje znanost*⁵⁹. No *znanost se pogrešno identifikira s prirodnom znanošću*⁶⁰. Istina je da je ona podloga i suština psihopatološkog pristupa, no tu funkciju u sferi psihopatologije vrše i duhovne znanosti i ne postaje psihopatologija manje znanstvenom zbog toga, nego postaje znanstvenom u drugačijem smislu⁶¹.

*Živuća znanost*⁶², jasan je Jaspers, ne može biti svedena na rigoroznost logično-znanstvenog pristupa koji bi joj dao samo egzaktni karakter, bez ikakve mogućnosti da se barem pokuša približiti onom što u nužnost prirodnih zakona striktno ne ulazi.

Filozofija nije u stanju ni potvrditi ni pobiti prirodno-znanstvene činjenice, *no ukidanje filozofije je još uvijek letalno za psihijatriju*⁶³. Dva su to odvojena područja koja se međusobno nadopunjuju. Ova je teza jedan od osnovnih argumenata Jaspersovih djela jasne filozofske tematike⁶⁴ u kojima je nastojao razgraničiti područje prirodne znanosti i područje filozofije, te istaknuti ograničenja spoznajne mogućnosti prirodno-znanstvenog pristupa. Inzistirao je i na činjenici da postoje argumenti, primjerice problem bitka kao takvog, pred kojima je takva vrsta pristupa bespomoćna. Jaspers ovdje, ipak, ne kritizira prirodnu znanost, već je nastoji jasno definirati dajući joj legitimitet unutar područja u kojem ona doista i može djelovati. Jednako tako definira i područje duhovnih znanosti bez ikakvog pretesta univerzalnosti. Delikatan je to argument u epohi progresivnog tehnologicizma i predominantnih prirodno-znanstvenih pogleda na svijet.

Osnovni zadatak "Opće psihopatologije" nije eksplicitna ekstenzija Jaspersovih razmišljanja na znanost kao takvu spram transcendentnosti koja nadilazi sposobnost intelektualnih kategorija, već je čitava argumentacija pretežito vezana uz područje psihopatologije i usmjerena k razjašnjavanju nje same. Jaspersova je namjera prvenstveno ukazati na odnos koji prirodna znanost mora imati, unutar same psihopatologije, s onim što naziva *filozofskim rasvjetljavanjem egzistencije*⁶⁵. No jasna

⁵⁹ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 641., "Psychopathologie ist rein nur, soweit sie Wissenschaft bleibt".

⁶⁰ Ivi., str. 642., "Man identifiziert fälschlich Wissenschaft und Naturwissenschaft."

⁶¹ Idem., "[Nun ist Naturwissenschaft zwar Grundlage und wesentliches Element der Psychopathologie, aber ebenso sind es die Geisteswissenschaftlichen,] und dadurch wird die Psychopathologie keineswegs weniger wissenschaftlich, sondern auch auf andere Weise wissenschaftlich".

⁶² Ivi., str. 643., "lebendige Wissenschaft".

⁶³ Idem., "Aber die Ausschaltung der Philosophie wird trotzdem für die Psychiatrie verhängnisvoll."

⁶⁴ K. Jaspers, *Chiffren der Transzendenz*, München, 1970.; *Philosophie*, Berlin, 1932.; *Der Arzt im technischen Zeitalter*, München, 1950.; *Einführung in die Philosophie*, München, 1950.; *Kleine Schule des philosophischen Denkens*, München, 1964.; *Psychologie der Weltanschauungen*, Berlin, 1919.; *Von der Wahrheit*, München, 1947.

⁶⁵ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 643., "[...] philosophischer Existenzerhellung".

implikacija filozofskih termina u sedmoj publikaciji nalazi se, među ostalim⁶⁶, i u ovoj tematskoj jedinici.

Jaspers je u ovom izdanju jasan po pitanju nemogućnosti sistematične prezentacije filozofske misli unutar djela posvećenog isključivo psihopatologiji.⁶⁷ Moguće su samo natuknice određenih osnovnih postavki, koje nam ovom prilikom pružaju uvid u elemente šire filozofske ekstenzije ovog Jaspersova djela.

Jaspers, tako, navodi⁶⁸ da *sam bitak*⁶⁹ nije moguće zahvatiti *objektivitetom*⁷⁰ na adekvatan i iscrpljujuć način, ako se uzme u obzir denominacija bitka kao *bezobjektne svespoznajnosti*⁷¹. Znanost je, pak, ograničena na objektivitet, dok se filozofija ostvaruje, istina, preko *objektivne misli*⁷², no prelazi je u transcendentnom smislu krećući se k samom bitku. Ono što još više intrigira, Jaspersovo je korištenje termina *svespoznajnost*⁷³ kojim karakterizira i čovjeka kao konkretnu i apsolutnu egzistenciju, svijest općenito, duh i razum, ali i bitak kao takav. Prijelaz, dakle, s predmeta spoznaje koji je riskirao i koji još uvijek riskira da apsolutnost njegova bivstvovanja bude analizirana gotovo isključivo parcijalnom prirodno-znanstvenom metodom, na sferu onoga što je *in primis* predmet duhovnih znanosti, jasan je pokazatelj evolucije Jaspersove filozofske misli.

Znanstvene spoznaje vode kao *odskočna daska*⁷⁴ transcendentnim idejama dok u svojim promišljanjima dolaze do limita spoznajnog koji ih indiricira k specifičnim filozofskim metodama. No znanost ima i tendenciju skrivanja bitka kao takvog⁷⁵; teži zadržavanju misli unutar prvih planova očite ovostranosti i vodi k zaboravu esencijalnog. Slobodna vizija fenomena često biva zatvorenom unutar racionalne

⁶⁶ Jasna definicija domene prirodne znanosti, čija metoda i predmet spoznaje ne dostižu transcendentnost kao takvu, samo je jedna od elemenata šestog poglavlja u kojem Jaspers obrađuje filozofske teme. Ostale će biti analizirane u nastavku.

⁶⁷ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 644., "Wie das Philosophieren sich vollzieht, das ist in der Psychopathologie selber nicht zu zeigen."

⁶⁸ Idem., sve se ove natuknice nalaze na citiranoj stranici.

⁶⁹ Idem., "das Sein selbst".

⁷⁰ Idem., "die Gegenständlichkeit".

⁷¹ Idem., "das ungegenständliche Umgreifende".

⁷² Idem., "[...] in gegenständlichen Gedanken".

⁷³ Idem., "das Umgreifende", podrobno objašnjen pod trećom točkom navedene bibliografske jedinice.

⁷⁴ Idem., "das Sprungbrett".

⁷⁵ Idem., potvrdu navedene teze nalazim u sljedećoj rečenici: "Die Wissenschaften haben aber auch die Tendenz, durch die Wißbarkeiten das Sein selbst zu verdecken".

vizije svijeta i naš se duh *paralizira*⁷⁶ rigoroznim shematizmima; fluiditet i vitalnost istinske misli okamenjeni su takvim eruditnim *ne-znanjem*⁷⁷.

Znanstvenik je podložan filozofskom utjecaju, čak i ako toga nije svjestan. Tvrdnja je to na kojoj inzistira Jaspers u paragrafu posvećenom razjašnjavanju termina *filozofske zabune*⁷⁸ unutar kojeg se ističe opasnost od nesvjesne *inverzije*⁷⁹ filozofske transcendentalnosti u objektivnu misao unutar formi teorija uvjerenih da je parcijalnost njihovih pristupa dostigla sferu univerzalnosti. Objektivnost takvih teorija brani se sektaštvom, dakle ne znanstvenom metodom već ragrupacijom bolesnika i analitičara koji validitet svojih teorija crpe iz takve kritične mase⁸⁰. Svjesnost o filozofskoj sferi psihopatološkog pristupa dovodi do jasne razdiobe prirodne i duhovne znanosti; ni jednoj se ne negira validitet izrečenog, no preventivno se djeluje na konfuziju njihovih metodoloških i sadržajnih aspekata.

Tematsko-topična analiza "Opće psihopatologije"

Kompleksnost i obujam ovoga djela ne dopuštaju ovom kratkom osvrtu detaljan i iscrpan pristup, pa ću se stoga podrobnije osvrnuti samo na određene segmente tematike koju obrađuje.

Sedmo izdanje djela podijeljeno je u šest cjelina za koje Jaspers tvrdi, već u samom uvodu⁸¹, da je u prvih pet bio radikalni empirist nastojeći se usprotiviti teoretskoj dogmatici i apsolutnom znanju, dok je u posljednjem, šestom dijelu (i u samom uvodu) dao mjesta filozofskim pitanjima.

Zadatak opće psihopatologije, kao znanstvene discipline, nije taj da predstavi sve moguće rezultate istraživanja koji podilaze pod njenu domenu, već da oformi sveukupno znanje istoimenog pristupa⁸². Njena je funkcija *razjašnjenje, uređenje i izobrazba*⁸³; ona treba omogućiti kompletnu kulturološku formaciju individua.

Jaspersova otvorenost i nezanemarivanje različitih metodoloških pristupa polazi i od uvjerenja o neiscrpnosti čovjekova bića i vječnoj postojanosti nespoznatljivih

⁷⁶ Idem., "fixieren".

⁷⁷ Idem., "das Nichtwissen".

⁷⁸ K. Jaspers, "Die philosophische Verwirrung" u *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 645-646.

⁷⁹ Ivi., cit., str. 645., "die Verkehrung".

⁸⁰ Jaspers se ovim tezama obrusio prvenstveno na Freuda.

⁸¹ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 40.

⁸² Ivi., str. 33.; potvrda ove tvrdnje nalazi se već na samom početku petog poglavlja Uvoda na navedenom mjestu.

⁸³ Idem., "Klärung, Ordnung, Bildung".

elemenata čovjekove individualnosti. Svjestan sadržajne i formalne kompleksnosti⁸⁴ objekta razmatranja psihopatologije, Jaspers je odbacio mogućnost unilateralnih pristupa i podveo subjekt pod multidisciplinarni analitički postupak.

1. Metodološki pluralizam i detaljno obrazlaganje fenomenologije

Jaspersova metodološka sistematičnost polazi od jasne podjele istraživačkih postupaka i raznolikosti teorijskih stajališta. Ta je polazna točka uvjetovana, međutim, *znanstvenom antinomijom*⁸⁵ koja se temelji na polarizmu između gravitacijske težine pristupa jedne isključive teorije i sistematičnosti brojnih spoznajnih metoda. Prvu Jaspers naziva *dogmatikom bitka*⁸⁶ koja liši sam istraživački impuls novih iskustava, dok ga *metodološka svijest*⁸⁷ priprema za pristup novim oblicima stvarnosti koju tek treba spoznati.

Jaspers je svjestan i činjenice da metoda kao takva nije u stanju proizvesti nova znanja, već samo pripremiti nas na usvajanje istih. Štovište, Jaspers je još eksplicitniji u definiciji njene spoznajne moći i ne naziva je *kreativnom*⁸⁸, već *razjašnjujućom*⁸⁹. Ona, dakle, determinira uvjete i područje unutar kojeg je moguća znanstvena formacija za razliku od dogmatike koja onemogućava nova istraživanja.

Budući da je prirodna karakteristika spoznaje težnja k trenutnom saznanju totaliteta, ista se često povodi za teorijama koje joj naizgled to i omogućavaju. Krićka spoznaja, na kojoj inzistira Jaspers, ne podilazi pod takav pristup problemu, već jasno postavlja granice spoznajne domene. To joj omogućava samo metodološka sistematičnost koja stvara uvjete za uvid u jasnu semantiku simptoma i nepristranost u prepoznavanju činjenica⁹⁰.

Polazeći, dakle, od stajališta da *stvarnost stoji pred našim očima kao nevidljiva cjelina, kao živući čovjek*⁹¹, Jaspers dolazi do tvrdnje da je metodološki pristup, koji omogućava individualizaciju bitnih dijelova cjeline, fenomenološkog tipa.

Činjenica da je cijelo prvo poglavlje prve sekcije djela posvećeno detaljnoj analizi fenomenološkog pristupa u psihopatologiji potvrđuje već iznesenu tezu po kojoj je

⁸⁴ Ivi., str. 50-51.

⁸⁵ Ivi., str. 36., "wissenschaftlicher Gegensatz".

⁸⁶ Idem., "Seinsdogmatik".

⁸⁷ Idem., "methodologische Bewußtsein".

⁸⁸ Ivi, str. 37., "schöpferisch".

⁸⁹ Idem., "klärend".

⁹⁰ Idem., početni razmatranja o metodi unutar samog uvoda nalaze se pod naslovom "Die methodologische Ordnung als Prinzip der Gliederung".

⁹¹ Idem., "Wirklichkeit steht als ein jeweils individuelles Ganzes, als ein lebendiger Mensch, vor Augen."

ova vrsta metodologije pripremnog karaktera za daljnji dijagnostički postupak. U noti uvedenoj već pri prvoj rečenici Jaspers citira svoj znanstveni osvrt "Fenomenološko područje istraživanja u psihopatologiji", ističući razlike od Hegelova i Husserlova poimanja termina. Dok je Hegel uz njega vezivao *totalitet manifestacija duha u svijesti, povijesti i misli*⁹², Jaspers ga koristi za mnogo užu sferu *individualnog psihičkog iskustva*⁹³. Husserl je, pak, inicijalno koristio ovaj termin za "opisnu psihologiju" manifestacija svijesti, što je u skladu i s Jaspersovim pristupom problemu, no kasnije ju je vezivao i uz intuiciju onog što čini prirodu bića, a to nipošto ne potpada pod Jaspersov interes.

Zadatak je fenomenologije prikazati i istaknuti stanja svijesti koja bolesnici proživljavaju, izdvojiti i diferencirati ih, po mogućnosti i imenovati ih. O postojanju metodološkog pluralizma i međusobnoj povezanosti svih sekcija ovoga djela koja reflektiraju i holistički karakter Jaspersova psihopatološkog pristupa, svjedoči i činjenica da već i u ovim preliminarnim razmatranjima analiziranog izdanja Jaspers koristi termine koji će tek kasnije biti detaljno obrađeni. Jaspers je, tako, u nekoliko prvih rečenica već ukomponirao pojmove kao što su, primjerice, *empatija, samoopisivanje i predočenje*⁹⁴.

Njegov pristup bolesniku u svoj svojoj revolucionarnoj jednostavnosti zadržava svojevrsnu kompleksnost na način da liječnik mora u svakom trenutku koristiti sva moguća raspoloživa sredstva, a to dolazi do vidjela i u načinu pisanja, pristupačnom svima, no organicistički toliko povezanom da za detaljnu analizu potrebnom rezultira preliminarna priprema eventualno preko prethodnih, ovom prilikom već prezentiranih djela.

Budući da se u ovom osvrtu govori o izdanju iz 1959. godine, još su od veće koristi za korektnu interpretaciju iznesenog već citirana Jaspersova djela precizne filozofske tematike.

Fenomenologija, dakle, u svojoj selektivnoj funkciji ima zadatak uzeti u obzir svaki psihički fenomen *Erlebnisa*. No treba razlikovati, nazvao bih to tako, dvije strane fenomenološkog pristupa Jaspersova tipa. Prva je zasnovana na činjenici da se ne smije zanemariti niti jedan psihički fenomen, dakle proživljeno iskustvo treba biti uzeto u obzir sa svih mogućih aspekata, dok je druga orijentirana k selekciji bitnog od nebitnog, i to nakon što se liječniku prezentirala cjelovita kompleksnost problema.

⁹² Ivi., str. 47., "Das Wort *Phänomenologie* ist von Hegel für die Gesamtheit der Erscheinungen des Geistes in Bewußtsein, Geschichte und Denken gebraucht."

⁹³ Idem., "[...] individuellen seelischen Erlebens."

⁹⁴ Idem., "Einfühlen", "Selbstschilderungen", "Vergegenwärtigung".

Fenomenologija, dakle, kao jedan od instrumenata *verstehera* kojim raspolaže psihopatolog, dovodi do izdvajanja *pojedinačnih činjenica mentalnog života*⁹⁵ čija apsolutna akumulacija ipak ne dovodi do *ideje totaliteta*⁹⁶ ljudskog bića.

2. Neiscrpnost čovjekova bića. Jaspersovo posezanje za Kantovim shematizmom.

Čovjek kao individua, odnosno *totalitet njegova psihičkog života*⁹⁷, argument je Jaspersova detaljnog obrazlaganja u prvoj sintetičkoj sekciji djela, četvrtoj⁹⁸ po kronološkom slijedu ekspozicije.

Naslov je ovoga dijela podosta indikativan i glasi “Konceptija psihičkog života kao cjeline⁹⁹” i upravo je razjašnjavanje *cjeline*¹⁰⁰ osnovni argument ove sekcije. Osvrćući se na Kanta¹⁰¹, Jaspers uspoređuje čovjeka s njegovom idejom svijeta i njom se služi kako bi ilustrirao način pristupa bolesniku. U trenutku kada nastojimo obuhvatiti *cjelinu*¹⁰², jedino što se može shvatiti jedan je od aspekata te cjeline; ne postoji ta metoda ni teorija koja je u stanju shvatiti svijet kao takav, koji stoga *nije objekt, nego ideja*¹⁰³; a *ništa drugačije nije ni s čovjekom*¹⁰⁴. *Čovjek je toliko opsežan koliko i svijet*¹⁰⁵. Ono što treba biti moguće analizirati jest iskustvena individualnost; drugim riječima, središnji element u stanju da održi integritet kompleksnosti svih singularnih fenomena o kojima je bilo riječi u prethodnim tematskim jedinicama ovoga djela.

Jaspers predlaže put kojim će se razjasniti na koji način ova cjelina dobiva svoju empirijsku formu. No u skladu sa svojom uvodnom najavom da će u svim, osim u

⁹⁵ Ivi., str. 39., “Einzeltatbestände des Seelenlebens”.

⁹⁶ Ivi., str. 38., “die Idee des Ganzen”.

⁹⁷ Ivi., str. 39., “Gesamtheit des Seelenlebens”.

⁹⁸ Drugi i treći dio djela, zajedno s već predstavljanim prvim, predstavljaju analitički karakter “Opće psihopatologije”, budući da se baziraju na elementima psihičkog života i na fenomenološkoj kompoziciji cjeline. Nakon što je objasnio pojedinačne činjenice mentalnog života u prvom dijelu, drugi i treći dio Jaspers je posvetio poveznicama unutar razumskog tipa, a potom i uzročnog. No o njima je već bilo riječi u raspravi o prethodnim, manjim Jaspersovim djelima.

⁹⁹ K. Japers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 464., “Die Auffassung der Gesamtheit des Seelenlebens”.

¹⁰⁰ Smatram da je prijevod termina “Gesamtheit” kao “cjeline” primjereniji Jaspersovu načinu korištenja ovog pojma. “Sveukupnost” bi bio, ipak, doslovniji prijevod, no on kao takav ne odražava ono što Jaspers posebno objašnjava na 465. str. ovog djela gdje eksplicitno kaže da je sve ono o čemu se govorilo u analitičkoj sekciji sada jedan element, jedan fenomen i jedan faktor. Dakle, psihički život pojedinca ne uzima se sada u obzir kao zbroj fenomena, već kao jedan jedini element, a tome je prikladniji termin “cjelina”, više nego “zbroj” ili “nakupina” koje implicira “sveukupnost”.

¹⁰¹ K. Jaspers, “Die Forschung unter Führung von Ideen” u *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 468.

¹⁰² Idem., “das Ganze”.

¹⁰³ Idem., “[... die Welt] ist kein Gegenstand, sondern Idee.”

¹⁰⁴ Idem., “Nicht anders ist es mit dem Menschen.”

¹⁰⁵ Idem., “Der Mensch ist so umfassend wie die Welt.”

posljednjem poglavlju, biti radikalni empirist, ovdje se zadržava pretežito na biološkoj formi, jer je ona osnova i konstantni uvjet čovjekove prirode, iako ona kao takva ne iscrpljuje čovjekovu bit¹⁰⁶. Cjelina iskustvene čovjekove forme biološki je manifestirana pod tri aspekta: prva je vezana uz *specifičnu bolest*¹⁰⁷, druga je cjelina vezana uz čovjeka kao jedinstvo tijela i duha sa svim svojim potencijalom, dok je treća vezana uz vremenski aspekt čovjekova biološkog bivstvovanja.

Što se, pak, tiče *cilja*¹⁰⁸ istraživanja takvih cjelina, treba razlikovati, u prvom slučaju, *pojedinačnu bolnu jedinicu*¹⁰⁹ koja se konkretizira u opisnoj povijesti bolesti, da bi se u potpunosti izrazila preko dijagnoze. I dok se tim zadatkom bavi nozologija, druga znanstvena disciplina, točnije, eidologija opisuje tjelesno-psihičko-duhovnu formu bića s ciljem *cjeline tipa*^{110,111}. Treći je, pak, cilj *jedinstvo tijeka života*¹¹², a znanstvenu disciplinu koja se njim bavi, Jaspers naziva biografijom¹¹³.

U znanstvenom pristupu bolesniku, psihopatolog mora biti svjestan neraskidivih poveznica ovih triju istraživačkih smjernica, no ne smije smetnuti s uma da bilo kakva težnja totalitetu, usprkos multidisciplinarnosti, neće nikada imati uspjeha. Uvijek će se raditi o samo jednoj djelomičnoj spoznaji, jer *problem je uvijek isti: ne radi se o postojanju objekta, već o istini jedne ideje*¹¹⁴. Jaspers je eksplicitan po pitanju uvođenja filozofskih elemenata u dosad iznesena razmatranja i jasno progovara:

[...] suočeni smo s pitanjima na koja ne može odgovoriti iskustveno istraživanje, a koja su ipak neizbježna. Ona su naznačena u VI. dijelu. Njihovo podrobnije objašnjavanje argument je filozofije.¹¹⁵

Budući da spoznajnom subjektu nije moguće obuhvatiti ideju kao totalitet, Jaspers poseže za Kantovom koncepcijom iste uvodeći mogućnost *shematizma*¹¹⁶. Sheme su

¹⁰⁶ Idem., Jaspers je jasan: "Insbesondere ist der Mensch auch nicht eingeschlossen in die biologischen Erkennbarkeiten, welche das Thema dieses IV. Teiles sind."

¹⁰⁷ Ivi., str. 465., "die bestimmte Krankheit".

¹⁰⁸ Ivi., str. 466., "das Ziel".

¹⁰⁹ Idem., "die Krankheitseinheit".

¹¹⁰ Idem., "[...] das Ganze der Artung."

¹¹¹ O detaljnoj obradi ovoga termina bit će riječi u nastavku.

¹¹² K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 466., "[...] das Ganze des Lebenslaufs."

¹¹³ Idem., "Wir nennen diese Wissenschaft Biographik."

¹¹⁴ Ivi., str. 467., "Das Problem liegt jedesmal analog: es handelt sich nicht um die Existenz eines Gegenstandes, sondern um die Wahrheit einer Idee."

¹¹⁵ Ivi., str. 468., "[...] wir stehen vor Fragen, die nicht durch empirische Forschungen zu beantworten sind und doch bei der Forschung unvermeidlich auftreten. Sie werden im VI. Teil angedeutet werden. Ihre weitere Erhellung ist Sache der Philosophie."

¹¹⁶ Idem., u fusnoti Jaspers indircira na "Psychologie der Weltanschauungen" za podrobnije objašnjenje implikacija Kantove doktrine ideja za koju tvrdi da bi trebala biti usvojena u izvornoj njemačkoj verziji.

*skicirani tipovi*¹¹⁷, korisni samo kao pomoćni metodološki elementi koje je uvijek moguće promijeniti i ispraviti. Objektivna spoznaja objekta moguća je unutar vrste¹¹⁸, dok je idejni objekt moguće razjasniti unutar već spomenutog tipa. *Bitno je imati jasnom razliku između vrste i tipa.*¹¹⁹ Pojedinačni slučaj određene bolesti pripada ili ne pripada¹²⁰ determiniranoj vrsti¹²¹; tipu *odgovara ili ne odgovara*¹²² određeni slučaj¹²³.

Vrsta je jasno definirana i istinski prisutna kategorija, dok je tip više orijentacijska, zamišljena karakteristika koja odgovara labilno definiranoj stvarnosti u kojoj je pojedinačni slučaj mjeran, ali ne i klasificiran. Stoga je potrebno uspoređivati specifični slučaj s različitim tipovima, da bi ga se uspjelo što jasnije definirati. Svaka potraga za totalitetom vodi do tipova kojima se uvijek nastoji doći do sheme ideje cjeline koju se traži.

Iskorak k filozofskim razmatranjima postaje sve više očit u Jaspersovoj analizi čovjekova bića, no konačnoj, šestoj cjelini prethodi prijelazni, peti dio¹²⁴ u kojem se psihopatologiji pridodaju značajke koje je diferenciraju od empirijske medicinske znanosti. Stav po kojem je *iregularan psihički život*¹²⁵ obvezujuće razmatrati i sa sociološkog i povijesnog aspekta dovode do prijekne potrebe za humanističkim znanostima u stanju da potpomognu psihopatologiju u njenu nastojanju za što cjelovitijim shvaćanjem čovjeka i njegovih morboznih stanja.

3. Filozofska razmatranja o cjelini čovjekova bića¹²⁶

Sinteza sveukupne spoznaje vezane uz kompleksnost ljudske osobe moguća je samo po pitanju metode, nipošto kao teorija bića. Ilustrativno govoreći, Jaspers ističe¹²⁷ da sinteza nije komparabilna sa zemljopisnom kartom određenog kontinenta, već s planom mogućnosti putovanja njime. Za razliku od geografske jedinice, čovjek ipak nije predmet (*das Ding*) naše spoznaje. Upravo je, dakle, to ono što ga razlikuje i od

¹¹⁷ Idem., "Schemata sind entworfene Typen [...]".

¹¹⁸ Ivi., str. 469., "die Gattung".

¹¹⁹ Idem., "Es ist unerlässlich und klärend, den Unterschied von Gattung und Typus festzuhalten".

¹²⁰ Idem., "Zu einer Gattung [...] gehört ein Fall oder gehört er nicht."

¹²¹ Jaspers navodi primjer progresivne paralize.

¹²² K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 469., "Einem Typus [...] entspricht ein Fall mehr oder weniger."

¹²³ Jaspers navodi primjer histeričnog karaktera.

¹²⁴ K. Jaspers, "Die abnorme Seele in Gesellschaft und Geschichte (Soziologie und Historie der Psychosen und Psychopathien)" u *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 594–623.

¹²⁵ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 39., "das abnorme Seelenleben".

¹²⁶ Ivi., str. 40., "das Ganze des Menschseins".

¹²⁷ Ivi., str. 626.

najkompleksnijih iskustvenih objekata, jer za razliku od nužnosti prirodnih događanja i mogućnosti asprakcije pravila vezane uz njih u obliku zakona, čovjek je slobodno biće. Niti jedan od prethodnih poglavlja ne predstavlja iscrpno shvaćanje sfere čovjekova bića i njegova bivstvovanja.

Jaspers smatra pogreškom samog psihopatološkog pristupa fiksaciju principa svega spoznajnog i njegovo znanstveno utvrđivanje kao cilja misaone djelatnosti čovjekove svijesti. Ispravno je jedino prepoznavanje beskonačnog prostora onoga čemu spoznaja teži. Metodološki konglomerat potreban je za tjelesno-psihičko-duhovnu analizu čovjekova bića, čime se Jaspers eksplicitno suprostavlja Binswangeru¹²⁸ koji je zastupao tezu o "temeljno-ontološkoj ideji egzistencijalnosti"¹²⁹ kao *preordiniranoj ideji*¹³⁰ čovjeka samog. Na sličan način suprostavlja se i Prinzhornu¹³¹, koji se bori protiv metodološkog pluralizma u korist svojevrstne teorije života.

Mnogoličnost onoga što Jaspers naziva *svespoznajnošću* očituje se u bitku po sebi samom i onom po nama¹³², a upravo je zadatak filozofije čovjekova bića taj da se koncentrira na drugi navedeni po redu. Svijest o *svespoznajnosti* gura ka korijenskom poznavanju fenomena i upravo ta koncepcija bitka podilazi pod trostruku aktualizaciju i predstavlja se kao čovjekov način egzistiranja.

Po prvoj on je *konkretna egzistencija*¹³³ kao život unutar svijeta, kao svaki živući organizam; po drugoj je, pak, *svijest u cjelini*¹³⁴ koja omogućava sudjelovanje u univerzalnom validitetu i sve ono što ulazi u nju za nas je bitak, dok je po trećoj duh¹³⁵.

Ta podjela jasno ilustrira neiscrpnost čovjekova bića samo jednim isključivim metodičkim pristupom, no ipak predstavlja imanentni oblik bivstvovanja. Po njemu bi se i moglo pomisliti da je čovjeku primjerena biološka ili psihološka analiza u svrhu iscrpljivanja njegove kompleksnosti. No Jaspers je jasan po pitanju

¹²⁸ Ludwig Binswanger (1881. - 1966.) bio je švicarski psihijatar i psiholog; najistaknutiji predstavnik egzistencijalne psihologije i protivnik Kraepelinovih stajališta. Prenio je Husserlovu fenomenologiju i Heideggerovu misao u sferu mentalnog zdravlja. Osnovni predmet njegovih istraživanja bila je shizofrenija.

¹²⁹ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 626., "die fundamental-ontologische Idee der Existentialität".

¹³⁰ Idem., "eine vorgeordnete Idee".

¹³¹ Hans Prinzhorn (1886. - 1933.) bio je njemački psihijatar i povjesničar umjetnosti. 1919. godine postao je asistentom Karla Wilmannsa na hajdelberskoj klinici. Osnovni mu je zadatak bio proučavanje odnosa umjetnosti i patološkog subjekta koji se njome izražavao.

¹³² K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 632., "das Sein an sich und das Sein, das wir sind".

¹³³ Ivi., str. 634., "Wir sind Dasein [...]". Jaspersovo je korištenje termina "Dasein" vrlo specifično, s obzirom na to da prefiks "da", u hrvatskom prijevodu "tu", dakle "tubitak" jednostavno označava gotovo fizičku karakteristiku bivstvovanja. Pojednostavljeno govoreći, biti, dakle, na određenom mjestu.

¹³⁴ Ivi., str. 635., "Wir sind Bewußtsein überhaupt [...]".

¹³⁵ Idem., "Wir sind Geist [...]".

neispravnosti takvoga stava, jer čovjek živi i od jednog korijena koji se uzdiže iznad konkretne egzistencije u svom empirijsko-objektivnom postojanju, ali i iznad opće svijesti i samoga duha, sve do apsolutne egzistencije u svojoj neograničenoj otvorenosti ka mogućnostima. Ovaj korijen izmiče svim pritiscima empirijske znanosti i otvara se samo filozofskim pogledima.

No ni filozofski pristup nije u stanju predočiti jasan shematični prikaz čovjekova bića. U transcendentalnoj interiorizaciji svespoznajnog čovjek se prikazuje u svojoj raznolikosti konstantno težeći sjedinjenju i krajnjoj cjelini, koju ipak nikada se postiže. *Ovo je čovjekova nesvršenost i fraktura*¹³⁶ koje on nastoji upotpuniti vjerom. Koncept je vjere jedan od osnovnih Jaspersovih filozofskih argumenata, a formulacija i detaljno obrazlaganje onoga što Jaspers naziva *philosophische Glaube* preko šifriranog razumijevanja svijeta u izrazito je kompleksnom odnosu s Objavom kao takvom¹³⁷.

Vječna, dakle, mogućnost, koju alimentira sama transcendencija, predstavlja čovjekovu bit izvan restriktivnosti objektivne sheme njegove prirode. "Čovjek kao otvorena mogućnost"¹³⁸ ključni je, stoga, Jaspersov stav po pitanju ispravnog pristupa bolesniku.

Zaključak

Cilj ovog znanstvenog osvrta bio je dvostruke prirode; prva se odnosi na nemogućnost iscrpnog prikaza sadržajne kompleksnosti Jaspersove "Opće psihopatologije" i manjih psihopatoloških djela, pa je članak stoga bio iscrpan barem u smislu bibliografskih jedinica u svrhu omogućavanja daljnjih studija po pitanju "prvog Jaspersa". Drugim riječima, u tekstu su navedeni svi Jaspersovi tekstovi publicirani do 1913. godine.

S druge, pak, strane, zadatak ovog osvrta bio je i prikaz evolucije Jaspersove filozofske misli, i ako se nisam služio prvim izdanjem "Opće psihopatologije", ono iz 1959. godine omogućilo mi je jasan prikaz komplementarnosti Jaspersova razvijenoga filozofskog rječnika u polazne teze i poimanja psihopatologije prvog izdanja.

U tim sam izlaganjima dotakao i jedan od krucijalnih problema Jaspersove filozofske misli, koji u doba predominantne prirodne znanosti često dovodi do svojevrstne nesklonosti temeljnim tezama njegova pristupa. Jasna demarkacija prirodne znanosti

¹³⁶ Idem., "Das ist die Unvollendung oder die Gebrochenheit des Menschen."

¹³⁷ Korisno bi bilo konzultirati sljedeće Jaspersove tekstove pertinentne ovom pitanju: *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*, München, 1962.; *Existenzphilosophie*, Frankfurt, 1938.; *Der philosophische Glaube*, München-Zürich, 1948.

¹³⁸ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 636., "Der Mensch als offene Möglichkeit".

i filozofske misli suprotstavlja se pogrešno pretpostavljenoj univerzalnosti pristupa prve navedene. Već se u inicijalnim Jaspersovim djelima vidio začetak buduće jasne raspodjele njihovih domena i to u svjesnosti o nemogućnosti iscrpljivanja svespoznajnog objekta kakvim se predstavlja čovjekovo biće. No tek će u kasnijim, u osvrto spomenutim djelima, Jaspers ispitati mogućnosti intelektualnih kategorija subjekta pred ne-mogućnosti determiniranog shvaćanja bitka kao takvog. U tim će izlaganjima izaći na vidjelo nemoć logičko-znanstvenog pristupa pred argumentima filozofske domene.

U posljednjem paragrafu *Dodatka* sedmom izdanju "Opće psihopatologije"¹³⁹ Jaspers je jasan po pitanju odnosa filozofije i znanosti; neizbježna je filozofska svijest subjekta kao protagonista znanstvenih istraživanja, no jednako tako područje tih istih ne smije biti invadirano mogućim filozofskim intervencijama. Jedino je znanstvena spoznaja ta koja, neovisno o filozofiji, nosi težinu univerzalnog validiteta i nužnosti, no zaključno govoreći, filozofske implementacije misli nužne su po pitanju upotpunjavanja znanstvene spoznaje iscrpno ne-shvatljivih sfera transcendencije.

Pavao Žitko

One hundredth anniversary of the first publication of Karl Jaspers' "General Psychopathology"

ABSTRACT

A preview of the evolution of Karl Jaspers's philosophical thought should begin with a consideration of his works of mainly medical topics in search of existential elements about the inexhaustibility of a human being. The efforts of this article are based on the selection of that kind of elements that have gradually led to the formulation of one of the institutional points of view of contemporary philosophical thought. This scientific work explains the reasons of Jaspers's switching from a natural-scientific approach that characterizes a medical profession to a philosophical explanation of human existence through the analysis of his works written before the first edition of "General Psychopathology" published in 1913. The use of its successive editions and of some exclusively philosophical titles will allow a more detailed approach to the existential concepts of this German author.

Key words: psychopathology, Karl Jaspers, philosophy of existence, being

¹³⁹ K. Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie*, cit., str. 716.